

BIBLIOTEKA
Instytutu
Bałtyckiego
w Bydgoszczy

~~PD367/4 II~~

Stoda autor

WYSTAWA "KARTY ZACHODNIEJ" Nr 1

BOLESŁAW OLSZEWICZ

Dwie szkicowe mapy Pomorza z połowy XV wieku

Biblioteka
Instytutu Bałtyckiego

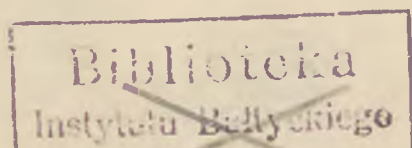
WARSZAWA
NAKŁADEM POLSKIEGO ZWIĄZKU ZACHODNIEGO
1937

6405.

BIBLIOTEKA „STRAŻNICY ZACHODNIEJ” Nr 1

BOLESŁAW OLSZEWICZ

Dwie szkicowe mapy Pomorza z połowy XV wieku

WARSZAWA

NAKŁADEM POLSKIEGO ZWIĄZKU ZACHODNIEGO
1937

1459985

Nie pożyczę się do domu

OL

Odbitka z zeszytu Nr I „Strażnicy Zachodniej“, R. VIII, 1937.

Drukarnia Techniczna, Sp. Akc., Warszawa, Czackiego 3/5, tel. 614-67 i 277-98.

Otrzymany 3. VII. 37. Dar autora

D 419/42/09

151-

Rękopis nr 1310 Muzeum książąt Czartoryskich w Krakowie, wielki i cenny kodeks, noszący imię Sędziwoja z Czechła, zawiera pomiędzy innymi ciekawe i ważne zabytki geograficzne z XV wieku¹⁾. Są to mianowicie dwie szkicowe mapy Pomorza, datujące z czasów wojny trzynastoletniej oraz dodany do nich współcześnie spis grodów i miast pruskich. Już Lelewel wspominał o tych mapach²⁾, ale ani on, ani Wojciech Kętrzyński, który uprzystępniał je w reprodukcji, a spis przedrukował³⁾, nie zajęli się nimi bliżej. Także Max Toeppen, Franciszek Bujak oraz idący ich śladami w pracach dawniejszych autor niniejszej rozprawki poprzestali na poświęceniu owym zabytkom krótkich tylko wzmianek⁴⁾. Zarówno mapy

¹⁾ Składam serdeczne podziękowanie Dyrekcji Muzeum książąt Czartoryskich za pozwolenie reprodukcji omawianych dokumentów, zaś pp.: prof. Semkowiczowi, prof. St. Arnoldowi, dyr. E. Keyserowi, doc. dr. K. Górskiemu, dr. K. Piekarskiemu i dr. K. Bulandzie za łaskawą pomoc w odczytaniu napisów na mapach oraz tekstów.

²⁾ Lelewel J., *Polska wieków średnich*, t. IV. Poznań 1851 s. 472.

³⁾ Kętrzyński W., *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Lwów 1882, s. 102—105 z repr. litogr. map. — Rzecz ciekawa, że recenzenci tej pracy nie zwrócili uwagi na spis i mapy; por. ks. Kujot w *Altpreuss. Monatschr.* XX, 1883, s. 578, Prohaska A. w *Ateneum*, 1883, II, s. 376, Sulimierski F. w *Bibl. Warsz.* 1882, III, s. 480. Także A. Bielowski, który kodeks opisał (*Mon. Pol. Hist.* II, s. 606) pominął mapy milczeniem.

⁴⁾ Toeppen M., *Ueber einige alte Kartenbilder der Ostsee. Hannische Geschbl.* 1880/1 s. 63, Bujak F., *Geografia kronikarzy polskich*, *Wiad. numizm. - arch.* 1901, przedr.: *Studia geograficzno - historyczne*. Kraków 1925, s. 89, Olszewicz B., *Polska kartografia wojskowa*. Warszawa 1921 s. 5, tegoż *Polskie zbiory kartograficzne*. Warszawa 1926 s. 12, tegoż *Kartografia polska XV i XV wieku*. *Pol. Przegl. Kartogr.* IV, 1930, s. 149. W ostatnich czasach pojawiły się reprodukcje obu mapek z krótkimi objaśnieniami w następujących wydawnictwach: *Prusy Wschodnie. Jednodniówka Związku Obrony Kresów Zachodnich* pod redakcją Tadeusza Gaszdeckiego. Warszawa 1934, s. 8—9. *Kalendarz Ilustrowanego Kurjera Codziennego na r. 1936*. Rocznik IX. Kraków 1936, s. 74. Por. też Buczek K. w *Ziemi Czerwieńskiej* II, 1936, s. 126.

jak i opis zasługują jednak z wielu względów na przypomnienie i omówienie, w szczególności mapy, jako n a j d a w n i e j s z e do dziś dochowane d o k u m e n t y k a r t o g r a f i c z n e, na ziemiach polskich powstałe.

Wspomniany wyżej kodeks, który do zbiorów ks. Czartoryskich dostał się z biblioteki Tadeusza Czackiego, pochodzi z klasztoru kanoników regularnych laterański w Kłodawie. Jest on darem Sędziwoja z Czechła na rzecz braci zakonnej, wśród której spędził ostatnie lata swego pracowitego życia. Postać ofiarodawcy jest niezmiernie ciekawa i czeka jeszcze na biografę, który by wszechstronnie ją przedstawił. Sędziwoj z Czechła w Wielkopolsce, zwany po łacinie Sandko lub Sandek de Czechel (ur. ok. 1400 † 1476), studiował w Krakowie i w Paryżu, wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim, w latach późniejszych był wikariuszem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i wreszcie przeorem klasztoru kłodawskiego⁵⁾. Marzyciel, asceta, gorący miłośnik nauki, nie był także Sędziwoj obojętny wobec wypadków życia publicznego. rozgrywających się za jego czasów. Nie obca mu była dziedzina polityki kościelnej i państwowej. Brał w niej czynny i żywy udział. Znane są jego odwiedziny u króla Kazimierza Jagiellończyka po klęsce chojnickiej w r. 1454 lub jego obecność na sejmie w Brześciu Kujawskim (1463) i przy podpisywaniu traktatu toruńskiego w r. 1466. Dla nas najciekawsze jest żywe zamiłowanie Sędziwoja do geografii⁶⁾ oraz jego gorące zainteresowanie się sprawą Pomorza. Tym dwóm okolicznościom zawdzięczamy pomieszczenie map i spisu miejscowości w kodeksie.

⁵⁾ O nim najobszerniej: Morawski K. *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1900, t. II, s. 31 i nast.

⁶⁾ Dowodem zamiłowania Sędziwoja do geografii są nie tylko omawiane mapy z kodeksu, lecz znajdujący się tamże odpis relacji z podróży Marco Polo a także umieszczenie opisu Polski w rękopisie ofiarowanym przez niego w r. 1445 kolegium nawarskiemu w Paryżu. O tym darze Sędziwoja zob.: Dobrowolski K. *Z dziejów książki polskiej na obczyźnie*. Przegl. Bibl. III, 1929, s. 151 i nast.

Sędziwoj zbierał z wielką pilnością kroniki, roczniki, zapiski i dokumenty historyczne. Połączony w jedną całość zbiór odpisów utworzył w rezultacie gruby foliak o 950 stronach, pisany na papierze kilku rękami i nie w jednym czasie. Opisywano go kilkakrotnie, najdokładniej treść jego zestawiał Stanisław Kutrzeba⁷⁾. Sporo miejsca zajmują w kodeksie sprawy, odnoszące się do Zakonu Krzyżackiego; w tej części znajdują się zabytki geograficzne, które nas interesują.

Zacznijmy od opisu map. Całą stronę 635 kodeksu (numerowaną błędnie 636) zajmuje pierwsza z map, przedstawiająca większą część ziem zakonnych (Pomorze, Ziemię Chełmińską i Michałowską i Warmię), dolną zaś połowę następnej strony — druga, mniejsza mapka, obejmująca nie pomieszczone na poprzedniej, obszary Prus Krzyżackich nad dolną Pregolą i Łyną. Na stronie 637, poza dokończeniem odpisu dokumentów, rozpoczętych na stronach poprzedzających mapki, umieszczono spis grodów i miast pruskich. Obie mapy nie są właściwie mapami, lecz szkicami kartograficznymi, pozbawionymi (co w tej epoce naturalne) siatki geograficznej. Wykonane są atramentem bardzo pobieżnie i bez staranności w rysunku. Rzeki przedstawiono za pomocą równoległych, ząbkowatych linii, podobnież i wybrzeże morskie. Morze oznaczone jest popłatanymi liniami i napisem, miasta zaś i grody — wyłącznie napisami. Oczywiście o wierności odtworzenia topografii przedstawionych obszarów lub o ścisłym ujęciu stosunku powierzchni map i odległości na nich do powierzchni i odległości rzeczywistych niema mowy. Tym niemniej podnieść można dość znośne, aczkolwiek dalekie od doskonałości, naszkicowanie biegu rzek oraz rozmieszczenie miejscowości.

Pierwsza z map, którą dla skrócenia nazywać będziemy mapą Pomorza, ma 21 cm szerokości i 30 cm wysokości. Skalę jej, z bardzo poważnymi wszakże zastrzeżeniami co do ścisłości,

⁷⁾ Kutrzeba St. *Catalogus codicum manuscriptorum Musei Principum Czartoryski*. Vol. II. Cracoviae 1910, s. 163 i nast.; zob. też opis kodeksu u Lelewela, *op. cit.*, s. 467 oraz w *Mon. Pol. Hist.* I. c.

można by ustalić mniej więcej na 1:800 000. Mapa zorientowana jest w kodeksie w ten sposób, że napis *Occidens* i *Oriens* umieszczone są odwrotnie, zachód wypada więc na prawym, zamiast na lewym skraju stronicy. Ażeby północ znalazła się u góry, należy mapę odwrócić, zaś reprodukcję jej załączoną do pracy niniejszej (tabl. I) należy tak wykręcić by liczbowanie strony znalazło się na dole. W zorientowanym należycie szkicu rzucą się nam odrazu w oczy zarysy wybrzeży Bałtyku oraz siatki rzecznej, a w pierwszym rzędzie bieg Wisły i jej dopływów oraz Nogatu. Ale nawet wtedy będą poważne jeszcze niedomagania wskutek zupełnie fałszywego umieszczenia fragmentu szkicu (z Łebą, Bytowie i innymi nazwami) oraz ujścia Brdy, co spowodowało znów, iż morze Bałtyckie widoczne jest nie tylko na północy, lecz i na dolnym prawym odcinku reprodukcji, zatem jakby na południowym zachodzie, a Brda uchodzi do Wisły od południa, nie jak w rzeczywistości, od zachodu. Najprawdopodobniej stało się to wskutek zbyt małej szerokości arkusza, z którą autor szkicu poradzić sobie widocznie nie umiał, a co najmniej zaniedbał oddzielenia choćby zwyczajną kreską dodatkowego fragmentu od reszty mapy (fragment ten w rzeczywistości stanowić winien przedłużenie górnej części reprodukcji z lewej strony). Właściwie należałoby mapkę nie tylko odwrócić, lecz prócz tego ustawić ukośnie w prawo. I wówczas nie będzie ona zupełnie poprawna co do orientacji północnej, ale w stosunku do innych, obcych map średniowiecznych, nie wypadnie pod tym względem najgorzej.

Szkic obejmuje obszar ograniczony od północy Bałtykiem i zatoką Gdańską, od zachodu — linią przechodzącą mniej więcej przez Łebę — Chojnice; skrajnymi punktami mapy od południa są Bydgoszcz, Toruń, Płock, wreszcie na wschodzie dosięga Szczytna i miejscowości Warmii. Ogółem, prócz 5 napisów orientacyjnych, podanych zostało na mapie 8 nazw rzek, jedna rzeka i jedno jezioro bez nazw oraz 68 nazw miast i grodów, nie licząc nazwy ziemi Michałowskiej.

Rzeki zaznaczone są na ogół dość znośnie. Prócz Czarnejwody nie brak na mapie żadnego z większych dopływów

Wisły na danym obszarze. Zakręty Wisły autor zaznaczył, ale ujął je niezupełnie poprawnie, prawidłowo wyrysował natomiast kierunki jej ramion przy ujściu. Z lewobocznych dopływów Wisły widzimy Osę z poprawnie zaznaczonym jej wpływem z jeziora, dalej Drwęcę, której źródła umieszczono jak należy na południe od Olsztynka, pod wsią Drwęcko. Dobrze umieszczone są źródła Pastęki, a kierunek jej biegu naszkicowany jest poprawnie, podobnież jest z Łyną.

Miejscowości figurujących na mapie wyliczać tu nie będziemy. Zostały one podane w brzmieniu oryginału w ogólnym wykazie napisów znajdujących się na mapce, który wraz z dzisiejszymi polskimi i niemieckimi ich nazwami umieściliśmy obok reprodukcji zabytku (tabl. I). Z uwag ogólnych nasuwa się jedna tylko, ale — jak dalej zobaczymy — nader ważna, mianowicie co najmniej $\frac{2}{3}$ ogółu nazw geograficznych mapy ma brzmienie polskie, a na pewnych obszarach stosunek nazw niemieckich do polskich jeszcze bardziej zmienia się na korzyść ostatnich.

Druga mapka szkicowa kodeksu, umieszczona na stronie 636 (według dawnej błędnej numeracji 637), jest mniejsza, ma 21 cm szerokości, lecz tylko 13,5 cm wysokości. Stanowi jakby dopełnienie poprzedniej, gdyż ogarnia nie uwidocznione tam terytoria zakonne, sięga od Mazowsza Pruskiego do Kłajpedy i od Królewca aż poza ujście Łyny. Szkic ten zorientowany został w kodeksie należycie (północ na górze), nazwy jednak umieszczono odwrotnie. W ten sposób umieszczona też została załączona reprodukcja zabytku (tabl. II). W rysunku i tu mapka jest bardzo prosta: prócz zarysów wybrzeży Bałtyku widzimy na niej tylko część biegu Pregoi i Łyny. Bieg ich wyrysowany jest dość poprawnie, gorzej jest natomiast z rozmieszczeniem miejscowości. Położenie ich i odległości wzajemne wskazuje szkic nieraz mylnie, a czasem wręcz fałszywie, np. położenie Lecu lub Rastemborka, które zamiast na południu znalazły się na północ od Pregoi, podobnież jest z Tapiewem, umieszczonym na prawym, miast na lewym brzegu tejże rzeki. Ogółem prócz napisu *mare*, dwóch nazw rzek oraz nazwy Sambii, za-

znaczono na tej mapce 18 miejscowości, przeważnie w niemieckim brzmieniu ich nazw. Jednakże i tu niemal $\frac{1}{3}$ nazw geograficznych podana została po polsku (Bielawa, Szestno i t. d.). Co do przybliżonej skali mapy, to jest ona większa od poprzedniej; z wielkimi zastrzeżeniami można przyjąć 1:600 000, ale ściśle jej obliczyć nie podobna.

Spis grodów i miast pruskich na stronie 637 kodeksu (numerowanej błędnie 638) obejmuje bez żadnych, niestety, objaśnień ani uwag 119 miejscowości, więcej zatem niż na obu szkicach kartograficznych łącznie. Oddzielnie wyliczone są tu miejscowości Pomorza, oddzielnie zaś miasta i grody ziemi chełmińskiej, dalej Prus, biskupstwa warmińskiego oraz chełmińskiego i Pomeranii. Nazwy polskie znacznie górują nad niemieckimi na obszarze Pomorza i ziemi chełmińskiej; w tej części spisu nazw niemieckich napotykamy zaledwie kilka. W posiadłościach biskupów chełmińskich wszystkie nazwy podane są po polsku, ale nawet w Pomeranii oraz na innych terenach późniejszych Prus Książęcych występują niejednokrotnie w spisie nazwy polskie, ewentualnie obok nazw niemieckich. Jedynie na obszarze Warmii użyto niemal wyłącznie nazw niemieckich. Spis, jak już wspominaliśmy, wydany został przez W. Kętrzyńskiego. Ze względu na pewne opuszczenia w tekście przez niego wydrukowanym a także z powodu ścisłej łączności spisu z mapami, wydawało się rzeczą pożyteczną, obok fotograficznych reprodukcji mapek, reprodukować oraz przedrukować i ten zabytek powtórnie. Podajemy go zatem na tablicy III oraz w dodatku, zaopatrzwszy w odnośnikach w dzisiejsze polskie i niemieckie nazwy wymienionych miejscowości⁸⁾.

* * *

Podczas rokowań pokojowych pomiędzy Polską i Zakonem Krzyżackim, które toczyły się w lipcu 1464 r. w Toruniu, dy-

⁸⁾ Przy zestawieniu tym, oprócz *Słownika Geograficznego Król. Polskiego*, pomocne mi były prace Kętrzyńskiego W.: *Nazwy miejscowe polskie Prus Zachodnich, Wschodnich i Pomorza wraz z przezwiskami niemieckimi*. Lwów 1879 oraz Toepfena M. *Historisch-comparative Geographie von Preussen*. Gotha 1858.

plomacja polska wytoczyła argumenty nader nowoczesne, na zasadzie narodowości oparte. Polacy domagają się wówczas Pomorza, ponieważ — jak twierdzą — pierwsi mieszkańcy tego kraju byli Polakami, a magister Jakub z Szadka, jeden z najwybitniejszych dyplomatów Kazimierza Jagiellończyka, późniejszy rektor uniwersytetu krakowskiego, z całą słuszością powołuje się przy tym na nazwy geograficzne, jako na dowód polskości ziemi pomorskiej, chełmińskiej i michałowskiej. Polacy nie tylko pierwsi, według niego, zaludnili te ziemie i nimi władali, lecz ponadawali nazwy ich rzekom, gór, lasom i miejscowościom, zanim jeszcze powstał Zakon Krzyżacki. Zarówno źródła polskie (Długosz, uczestnik rokowań, w swej *Historji*), jak i źródła krzyżackie, w mało różniących się od siebie słowach zapisały ten argument Jakuba z Szadka⁹⁾. Zachowała się także odpowiedź krzyżacka na ów punkt jego wywodów, stwierdzająca tylko, iż nazwy wsi i zamków, przez Polaków nadane, w małym tylko stopniu dowodzą, by Polacy je założyli; nazwy polskie, częste według pełnomocników Zakonu w innych krajach, powstały ich zdaniem tylko dlatego, że Polacy nie rozumieli po niemiecku¹⁰⁾. Odpowiedź, jak widzi-

⁹⁾ „...terrae Pomeraniae, Culmensis et Michaloviensis locatae et possessae sunt per linguam et genus Polonicum, quod civitatibus, montibus, fluviis et locis nomina imposuit, priusquam Ordo Crucifericus esset in rerum natura” (Długosz J. *Historiae Polonicae libri XII* t. V. Krakow 1878, s. 391).

„...Gens ...et natio Polonica primum illas [terrae Pomeraniae, Culmensis et Michaloviensis] colere et illas habitare cepit et in eis prima consedit, easque locavit, coluit et populavit et tam urbes quam oppida et villas constituit, castris civitatibusque, oppidis et villis, fluminibus, montibus, locis et silvis limites, facies et terminos, nomina, cognomina et vocabula in hanc etiam diem durantia juxta lingue Polonice proprietatem dedit et imposuit, terras quoque ipsas etiam in hanc diem natio genus et linguagium Polonicum colit et inhabitat”. (SS. rr. pruss. t. V. Leipzig 1874, s. 237).

¹⁰⁾ „...nominibus castris Polonicis et villis impositis minime probant Polonos illa fondasse, cum etiam castra et civitates similiter appellant, que tamen manifestum est ab illis edificata...” (ib. s. 241). Zob. także Voigt J.

my, nader słaba i wymijająca, nie zaprzeczająca jednak faktowi.

Użycie przez Jakuba z Szadka argumentów, na woli ludności, etnologii, historii i typonymii opartych, budzi dziś zainteresowanie zarówno polskich jak i obcych historyków prawa międzynarodowego oraz badaczy zagadnień narodowościowych. Dyplomatę naszego, jak twierdzi Arnold Van Gennep, uznać można z tego powodu nie tylko za najdawniejszego teoretyka zasady narodowościowej, lecz i za poprzednika jednego z twórców prawa narodów — Hugona Grotiusa¹¹⁾). Nas interesuje tutaj argument Jakuba z Szadka z dziedziny toponymii, ponieważ wiąże się on z opisanymi powyżej zabytkami kartograficznymi.

Dyplomacja polska już dawniej posługiwała się mapami przy sporach terytorialnych z Zakonem Krzyżackim. Już Bujak¹²⁾ zwrócił uwagę na zaginioną dziś, niestety, mapę, którą pełnomocnicy polscy przedłożyli papieżowi Marcinowi V w Rzymie w r. 1421 dla udowodnienia słuszności swych roszczeń w podobnym sporze. Wspomina o niej wyraźnie prokurator Zakonu, Jan Tiergard w piśmie do wielkiego mistrza¹³⁾.

Geschichte Preussens. Königsberg 1838, t. VIII s. 657, który streścił reces krzyżacki, przechowywany w Arch. Państw. w Królewcu (nr. 1327).

¹¹⁾ „... on pourrait à certains égards considérer Jacques de Szadek comme le premier en date des théoriciens du principe nationalitaire..., digne précurseur du Hollandais de Groot, dit Grotius”. (Van Gennep A. *Traité comparatif des nationalités* t. I. Paris 1922 s. 36—37. Zob. także: Kodź St. *Zasada narodowości a prawo międzynarodowe*. Roczn. Prawn. Wileński VI, 1933, s. 247.

¹²⁾ Bujak F., *op. cit.* s. 107.

¹³⁾ „Am andern tage am freitage — pisał 8 kwietnia 1421 r. Jan Tiergard — gwomen wir vorbottit for unsern heiligen vater den bobest, der uns ouch in kegenwertikeit hern Jacobi Spolitani weisete ein gemolit tuch in r gleichnisse einer mappemundi, in welcher im die Polen underwisunge getaen hetten, wie unsirs ordens lande Culmen, Pomern etc binnen den granitczen des reiches zu Polen gelegin weren etc., und frogite uns, wie is umb die sachen were...” (*Codex epistolaris saeculi XV* ed. Anatol Lewicki, Cracoviae 1891, t. II. s. 119).

Mapa ta, malowana na płótnie, obejmowała zapewne te same obszary, co mapa Pomorza w kodeksie Sędziwoja. Prawdopodobnie wielkiego formatu i, ze względu na przeznaczenie, wykonana wspaniale, musiała być dokładna, skoro posługiwały się nią przy rokowaniach obie strony, zarówno Polacy jak i Krzyżacy. Nie była też kopią jakiejś pracy obcej, lecz pracą oryginalną, sporządzoną w Polsce, co najmniej zaś z polskiej inicjatywy i przy pomocy polskich materiałów, kartografia zachodnia miała bowiem w tym czasie bardzo mgliste pojęcia o Polsce i krajach sąsiednich, a tym bardziej o poszczególnych częściach tych obszarów. Jest to najdawniejsza praca kartograficzna polska, o której dochowały się wiadomości, zarazem najstarsza wieść o użyciu mapy granicznej przy sporach terytorialnych¹⁴).

Także o Krzyżakach wiemy, iż posiadali mapy i nimi się posługiwali. W r. 1400 wielki mistrz Konrad von Jungingen poleca kapłanowi Arnoldowi wykonać *mappa mundi* i przeznacza na ten cel sporą jak na owe czasy sumę pieniężną¹⁵). Możliwe, że mimo takiego określenia mapy, nie miała ona przedstawiać całej ziemi, lecz tylko terytoria zakonne. Czy została wykonana, nie wiemy¹⁶). Wiadomo natomiast, że w r. 1413 wysłannik Zakonu, Piotr z Ornety (Wormditt) wyrysował w Rzymie na dworze papieskim mapę, ażeby zapoznać papieża z prawdziwym położeniem geograficznym krajów zakonnych,

¹⁴) Curschmann F. w *Catalogus mapparum geographicarum ad historiam pertinentium*. Varsoviae 1931 s. 1, 58.

¹⁵) W t. zw. *Tresslerbuch* Zakonu, zachowanym w Arch. Państw. w Królewcu, pod r. 1400 zapisano: „Meisters capelan czum irsten 3 mark vor eynen brieff mappa mundi von des meisters geheise”. (*Das Marienburger Tresslerbuch d. J. 1399—1409*, hrsg. von Joachim. Königsberg 1896 s. 62); por. też: Toeppen, *op. cit.* s. 50—51, Arbusow L. *Zur Würdigung der Kultur Altltivands im Mittelalter*. *Hist. Zeitschr.* CLI, 1934 s. 37, przyp. 1.

¹⁶) Przypuszczenia Toeppena (*l. c.*), że mapa z r. 1400 oparta była na mapach żeglarskich włoskich i katalońskich, są najzupełniej fantastyczne.

a w szczególności biskupstwa dorpackiego, o którym miano mylnie informację, że leży w Szwecji¹⁷⁾.

Wszystkie te mapy polskie i krzyżackie, o których tu mowa, zaginęły, tym cenniejszym też zabytkiem (choć o pół wieku późniejszym) są mapki w kodeksie Sędziwoja. Nie ulega wątpliwości, że genezę swą zawdzięczają one toczonym w latach 1464—1466 rokowaniom i że powstały w gronie osób, które ze strony polskiej brały udział w ówczesnej dyplomatycznej walce o Pomorze. Wyjaśnią nam to krótkie rozważania nad autorstwem, czasem powstania i pochodzeniem mapek.

Lelewel za autora ich uważał gdańskiego sekretarza miejskiego i kronikarza Jana Lindaua, opisując kodeks pisze bowiem o nakreślonych przez tegoż „krajobrazach”¹⁸⁾. Podobną opinię, wszakże w formie tylko przypuszczenia, wyraził Toeppen, który informacje o mapkach otrzymał od W. Kętrzyńskiego¹⁹⁾. Poglądy te oparte były na tym, iż stronę 634 kodeksu zajmują rejestry przywilejów klasztoru oliwskiego i żukowskiego, pod którymi widnieje podpis: „D. Johannes Lindaw secretarius gedanensis”. Przypuszczenie to wzmacnia fakt (o którym obaj wspomniani badacze nie mówią), że Jan Lindau (ur. ok. 1425, † pomiędzy 1480—83)²⁰⁾, brał udział z ramienia Gdańska w różnych zabiegach dyplomatycznych owych czasów i to w ścisłym kontakcie z przedstawicielami Polski, np. w r. 1464 w Toruniu z Długoszem²¹⁾, wiernym przyjacielem Sędziwoja z Czechła, który znów (obok Jakuba z Szadka i Długosza) uczestniczył w akcie podpisania tamże traktatu

¹⁷⁾ Nieborowski P. *Peter von Wormdith*. Breslau 1915 s. 114, A r b u s o w L., l. c. oraz III *Römischer Arbeitsbericht. Acta Universitatis Latviensis. Phil. et Philosoph. Series I*, Rīga 1929 s. 155, przypisek.

¹⁸⁾ l. c.

¹⁹⁾ l. c.

²⁰⁾ Datę urodzenia Lindaua ustalić można w przybliżeniu na podstawie faktu, że studiował na uniwersytecie lipskim w r. 1443 (Simson P. *Geschichte der Stadt Danzig*. I. Danzig 1913 s. 221).

²¹⁾ Długosz J. *Hist. Pol.* V. s. 390, por. też T o e p p e n w SS. rr. pruss. IV, s. 490.

z r. 1466²²⁾. Nie ulega wątpliwości, że Lindau bezpośrednio lub pośrednio był w stosunkach z Sędziwojem. Jednakże tekst strony 637, na której znajduje się spis grodów i miast, oraz napisy na mapkach nie są pisane tą samą ręką, której zawdzięczamy odpisy dokumentów na stronie 634. Nazwy geograficzne polskie i wówczas dobrze znane mieszkańcom Pomorza i Krzyżakom, nie były niewątpliwie i dla Jana Lindaua nowością, mało jest jednak prawdopodobne, by mimo swego antykrzyżackiego stanowiska politycznego polszczył on nazwy, np. nazwę Królewca, podaną na mniejszej mapce w formie *Krolow-grod*. Językiem, w którym pisał Lindau swą kronikę, był niemiecki, niemieckie też brzmienie mają nazwy geograficzne, przez niego w dziele tym używane. Co najwyżej moglibyśmy przyjąć, że mapki są kopiami pracy Jana Lindaua, przez Polaka wykonanymi, wystarczających natomiast dowodów, iż on był autorem prototypu mapek, nie mamy. Faktem jest tylko, że mapki w kodeksie Sędziwoja są kopiami²³⁾ i że kopie te wykonał Polak. Powołując się na wyżej przytoczone wcześniejsze wypadki używania map przy sporach terytorialnych w Polsce i w Prusach Krzyżackich, wolno nam będzie postawić hipotezę, nie nazbyt chyba śmiałą, że mapą, z której kopie wykonano, posługiwano się przy rokowaniach 1464—1466. Czy wykonano ją specjalnie do tego celu w owym okresie, czy też korzystano z jakiejś pracy dawniejszej, trudno stwierdzić, kopie w kodeksie Sędziwoja pochodzą jednak niewątpliwie z tych czasów. Ścisły związek tych kopii oraz spisu grodów i miast z argumentem delegacji polskiej z r. 1464, dotyczącym polskości nazw geograficznych Pomorza, rzuca się w oczy. Wystarczy przyrzeć się nazwom geograficznym polskim, figurującym (w liczbie około 50) w tekście traktatu toruńskiego z r. 1466²⁴⁾, ażeby związek ten uwydatnił się jeszcze bardziej.

²²⁾ Dogiel M. *Codex diplomaticus Regni Poloniae* t. IV. Vilnae 1764, s. 172.

²³⁾ Już Kętrzyński W., *op. cit.* s. XXI uważał mapki za kopie ze względu na mylny napis *Satno* zamiast *Scitno*. Podobnych błędów kopisty można by przytoczyć więcej.

²⁴⁾ Zob. dodatek II, gdzie dla porównania z mapkami i spisem podane

Mapki szkicowe w kodeksie Sędziwoja mają więc znaczenie nie tylko jako cenne zabytki, otwierające poczet polskich prac kartograficznych, lecz wraz ze spisem miast i grodów pruskich stanowią fragmenty materiałów (jakbyśmy dziś powiedzieli — naukowych), zużytkowanych przez delegację polską podczas wspomnianych rokowań pokojowych. I z tego więc względu zasługują również na uwagę, choć nie są ani jedynymi, ani najwcześniejszymi dokumentami, podającymi nazwy geograficzne na Pomorzu w brzmieniu polskim²⁵⁾.

Nie będziemy się tu zajmowali znaczeniem i wartością tych materiałów do studiów nad toponymią pomorską oraz nad dawnymi stosunkami narodowościowymi na Pomorzu w XV wieku. Pozostawiamy te sprawy piórom bardziej fachowym, odsyłając równocześnie czytelników do dawniejszych, pomnikowych dzieł Kętrzyńskiego (wymienionych w przypisach) oraz do nowej świetnej pracy Karola Górskiego²⁶⁾. Historyk niemiecki Jakub Caro (który za twórcę argumentacji polskiej z r. 1464 uważał Długosza) bagatelizował ówczesne, „narodowościowe”, na toponymii oparte wywody Polaków²⁷⁾. Wiemy dziś, że nie miał racji, przeciwnie, jesteśmy zdania, że z całą słuszością już przeszło cztery wieki temu powoływali się Polacy na polską toponymię Pomorza. Jak wykazały badania historyczne, było Pomorze w wieku XV krajem zamieszkałym w ogromnej większości przez żywioł polski, wśród którego rozsiane były wyspy nie-

zostały nazwy geograficzne polskie i niemieckie, zamieszczone w tekście traktatu z r. 1466.

²⁵⁾ Zob.: Kętrzyński W. *O narodowości polskiej w Prusiech Zachodnich za czasów krzyżackich*. Pam. Ak. Umiej. w Krakowie. Wydz. filolog. i hist. filozof. I, 1874 s. 127 i nast.

Należy pamiętać o trudności oddania w wieku XV ścisłego brzmienia nazw geograficznych polskich ze względu na ówczesny brak stałej i wyrobionej pisowni.

²⁶⁾ Górski K. *Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej*. (Odb. z t. VII *Prac Kom. hist. Pozn. Tow. Przyj. Nauk*). Poznań 1932.

²⁷⁾ Caro J. *Dzieje Polski*, tłum. St. Mieczynskiego t. V. Warszawa 1899, s. 170.

mieckie miast i wsi, przy czym element niemiecki stanowił w całym kraju cienką warstwę panującą²⁸⁾.

W każdym razie uderzającym, nabierającym symbolicznego niemal znaczenia jest fakt, że najdawniejsze zachowane zabytki kartografii polskiej związane są z Pomorzem i z walką o przynależność tej prastarej ziemi słowiańskiej do Państwa Polskiego.

DODATKI

I

Spis grodów i miast pruskich.

(MS. Czart. 1310 s. 637)

P o m e r a n y a

Choyncza¹, Fridlanth², Emersten³, Baldembork⁴ pertinent ad Człochow⁵, Thuchola⁶ civitas et castrum, Thczow⁷, Sobowicz⁸ castrum, Kkyssewo⁹ castrum, Skarssewo¹⁰, Kosszerin¹¹, Nowe¹² pertinent ad Thsczow, Swetze¹³, Ossek¹⁴ castrum, Jasszyniecz¹⁵ castrum, Bitthow¹⁶ castrum et civitas habens districtum, Gdansk¹⁷, Puczkky¹⁸, Llevinborg¹⁹, Hell²⁰, Grabyno²¹, Gmyew²² civitas et castrum, Stargarth²³. Summa xxv.

Chelmensis terra

Thorun²⁴ vetus et nowa, Byrzglow²⁵ castrum, Starigrod²⁶, Chelm²⁷, Vnislav²⁸ castrum, Llypno²⁹, Kowale³⁰, Rogosno³¹, Llassyno³², Koprzywno³³, Radzyn³⁴ civitas et castrum, Grudzac³⁵ civitas et castrum, Golub³⁶ civitas et castrum, Papow³⁷ castrum tantummodo, Brodnycza³⁸ castrum et civitas, Ludberg³⁹ civitas, Bratnan⁴⁰ castrum, Nova Civitas⁴¹. Summa xxv. Terra Michaloviensis habet unam civitatem Luthbork³⁹ et xiiij villas.

²⁸⁾ Górski K. *Polskość Pomorza pod rządami Zakonu. Strażnica Zach.* XI, 1932, s. 136, 142.

¹ Chojnice (Konitz), ² Frydląd Pruski (Pr. Friedland), ³ Hamersztyn (Hammerstein), ⁴ Białembork (Baldenburg), ⁵ Człuchów (Schlochau), ⁶ Tuchola (Tuchel), ⁷ Tczew (Dirschau), ⁸ Sobowidz (Sobbo-witz), ⁹ Kiszewa (Kischau), ¹⁰ Skarszewy (Schöneck), ¹¹ Kościerzyna (Berent), ¹² Nowe (Neuenburg), ¹³ Świecie (Schwetz), ¹⁴ Osiek (Ossieck), ¹⁵ Jasiniec (Jaschinnitz), ¹⁶ Bytów (Bütow), ¹⁷ Gdańsk (Danzig), ¹⁸ Puck (Putzig), ¹⁹ Lębork (Lauenburg), ²⁰ Hel (Hela), ²¹ Grabina (Grebín), ²² Gniew (Möwe), ²³ Starogard (Pr. Stargard).

²⁴ Toruń (Thorn), ²⁵ Bierzgowo (Birglau), ²⁶ Starogród (Althaus), ²⁷ Chełmno (Culm), ²⁸ Unisław (Unislaw), ²⁹ Lipno (Leipe), ³⁰ Kowalewo (Schönsee), ³¹ Rogoźno (Roggenhausen), ³² Łasin (Lessen), ³³ Koprzywno lub Poprzywno (Engelsburg), ³⁴ Radzyn (Rehden), ³⁵ Grudziądz (Graudenz), ³⁶ Gołub (Gollub), ³⁷ Papowo (Papau), ³⁸ Brodnica (Strassburg), ³⁹ Lidzbark (Lautenburg), ⁴⁰ Bratnian (Brattian), ⁴¹ Nowemiasto (Neumark).

Napisy figurujące na tabl. I.
(zorientowane należycie ku północy)

U góry w środku: *me(ridi)anos*, z boku z prawej: *Oriens*, z lewej: *Occidens*.

Z lewej strony u góry: *Hella*¹⁾, *Puczký*²⁾, *mare*.

Na lewo od Wisły: *Gdansk*³⁾, *Simek*⁴⁾, *Cosczerzin*⁵⁾, *Stargard*⁶⁾, *Tsczow*⁷⁾, *Gnyew*⁸⁾, *Nowe*⁹⁾, *Swyecz*¹⁰⁾, *Lewa*¹¹⁾, *Ffridlanth*¹²⁾, *Jassenyecz*¹³⁾, *Thuchola*¹⁴⁾, *mare*, *Bythow*¹⁵⁾, *Hamersten*¹⁶⁾, *Lamburg*¹⁷⁾, *Choi-njcz*¹⁸⁾, *Zlothow*¹⁹⁾, *Bydgostia*²⁰⁾, *Brda fluvius*²¹⁾.

Pomiędzy Wisłą i Nogatem (*Nogath*): *Głowa*²²⁾.

Na prawo od Nogatu: *Lybstath*²³⁾, *Morang civitas et castrum*²⁴⁾, *Elbing*²⁵⁾, *mare*, niżej: *castrum Sthum*²⁶⁾, *Dzyrgon*²⁷⁾, *Milimlin*²⁸⁾, *Quedzin*²⁹⁾, *Prabuth*³⁰⁾, *Prusmork*³¹⁾, *Kyszekycz*³²⁾, *Byskupycz*³³⁾, *Lassin*³⁴⁾, *Schumberk castrum*³⁵⁾, *Gylawa*³⁶⁾.

Na Wiśle: *divisio Wysle*.

Na prawym brzegu Wisły: *Grudzancz*³⁷⁾, *Chelmno*³⁸⁾, *Thorun*³⁹⁾, *Co-vale*⁴⁰⁾, *castrum Zlotoria*⁴¹⁾, *Michaloviensis terra*⁴²⁾, *Ploczsko*⁴³⁾.

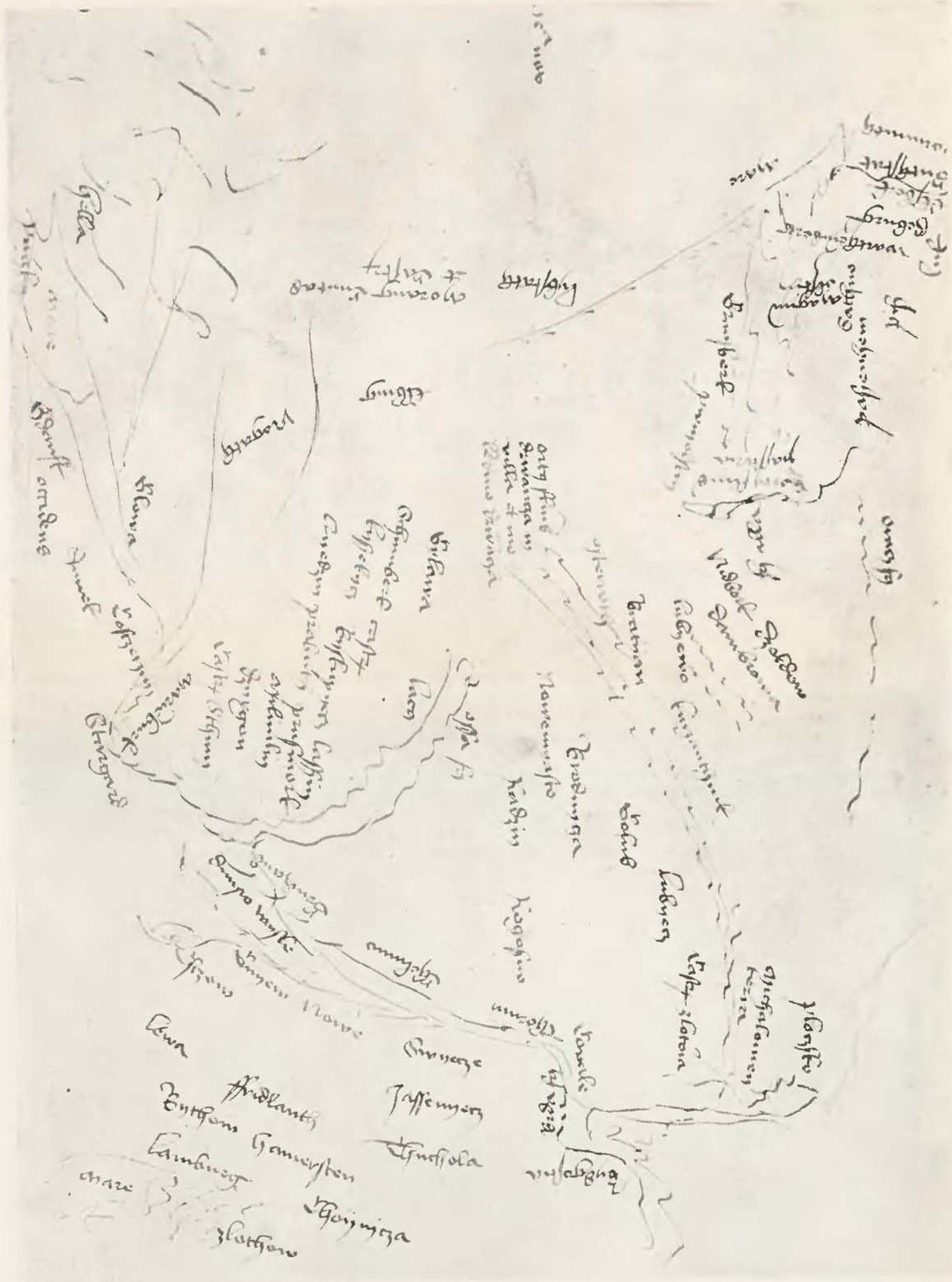
Pomiędzy Wisłą, Osą (*Ossa fluvius*)⁴⁴⁾ i Drwęcą⁴⁵⁾: *Radzin*⁴⁶⁾, *Rogoso*⁴⁷⁾, *Nowemyasto*⁴⁸⁾, *Brodnycza*⁴⁹⁾, *Golub*⁵⁰⁾, *Lubycz*⁵¹⁾.

U źródeł Drwęcý: *Ortus fluminis Drwancza in villa et molendino Drwancza*⁵²⁾.

Pomiędzy Drwęcą i Oracz *fluvius*⁵³⁾: *Nidbork*⁵⁴⁾, *Dzaldow*⁵⁵⁾, *Dambrowa*⁵⁶⁾, *Lubyewo*⁵⁷⁾, *Osterroth*⁵⁸⁾, *Bratijan*⁵⁹⁾, *Kurzanthnik*⁶⁰⁾.

Na górze z prawej strony: *Brunsbek*⁶¹⁾, *Parvum Olstin*⁶²⁾, *Luk*⁶³⁾, *Magnum Olstin*⁶⁴⁾, *Sathno*⁶⁵⁾, *Paszenhem*⁶⁶⁾, *Pisz*⁶⁷⁾, *Worminth*⁶⁸⁾, *fluvius Alla*⁶⁹⁾, *ortus fluminis Passaria*⁷⁰⁾, *Guthstat*⁷¹⁾, *Elsberg*⁷²⁾, *Seburg*⁷³⁾, *Wartemberk*⁷⁴⁾.

¹⁾ Hel (Hela), ²⁾ Puck (Putzig), ³⁾ Gdańsk (Danzig), ⁴⁾ Skarszewy (Schöneck), ⁵⁾ Kościerzyna (Berent), ⁶⁾ Starogard (Preuss. Stargard), ⁷⁾ Tczew (Dirschau), ⁸⁾ Gniew (Möwe), ⁹⁾ Nowe (Neuenburg), ¹⁰⁾ Jświęcie (Schwetz), ¹¹⁾ Łeba (Leba), ¹²⁾ Frydland (Preuss. Friedland), ¹³⁾ Jasiniec (Jaschinnitz), ¹⁴⁾ Tuchola (Tuchel), ¹⁵⁾ Bytów (Bütow), ¹⁶⁾ Hamersztyn (Hamerstein), ¹⁷⁾ Łębork (Lauenburg), ¹⁸⁾ Chojnice (Konitz), ¹⁹⁾ Złotów (Flatow), ²⁰⁾ Bydgoszcz (Bromberg), ²¹⁾ Brda (Brahe), ²²⁾ Głowa (Haupt), ²³⁾ Libstätt (Liebstadt), ²⁴⁾ Moragi (Mohrungen), ²⁵⁾ Elbląg (Elbing), ²⁶⁾ Sztum (Stuhm), ²⁷⁾ Dzierżgoń (Christburg), ²⁸⁾ Miłomłyn (Liebesmühl), ²⁹⁾ Kwidzyn (Marienwerder), ³⁰⁾ Prabuty (Riesenburg), ³¹⁾ Przezmark (Preuss. Mark), ³²⁾ Kisieliec (Freistadt), ³³⁾ Biskupiec (Bischofswerder), ³⁴⁾ Łasin (Lessen), ³⁵⁾ Szymbark (Schönberg), ³⁶⁾ Iława (Deutsch Eylau), ³⁷⁾ Grudziądz (Graudenz), ³⁸⁾ Chełmno (Kulm), ³⁹⁾ Toruń (Thorn), ⁴⁰⁾ Kowalewo (Schönsee), ⁴¹⁾ Złotoria (Zlotterie), ⁴²⁾ Ziemia Michałowska, ⁴³⁾ Płock, ⁴⁴⁾ Osa (Ossa), ⁴⁵⁾ Drweca (Drewenz), ⁴⁶⁾ Radzyn (Rehden), ⁴⁷⁾ Rogoźno (Roggenhausen), ⁴⁸⁾ Nowe miasto (Neumark), ⁴⁹⁾ Brodnica (Strasburg), ⁵⁰⁾ Gołub (Golub), ⁵¹⁾ Lubicz (Leubitsch), ⁵²⁾ Drwęckoko (Dröbnitz), ⁵³⁾ Orzyc (?) (Orshiz), ⁵⁴⁾ Niborg (Neidenburg), ⁵⁵⁾ Działdowo (Soldau), ⁵⁶⁾ Dąbrowno (Gilgenburg), ⁵⁷⁾ Lubiewo (.....), ⁵⁸⁾ Ostród (Osterode), ⁵⁹⁾ Bratian (Brattian), ⁶⁰⁾ Kurzętnik (Kauernik), ⁶¹⁾ Brunsberga (Braunsberg), ⁶²⁾ Olsztyn (Hohenstein), ⁶³⁾ Elk (Lyck), ⁶⁴⁾ Olsztyn (Allenstein), ⁶⁵⁾ Szczytno (Ortelsburg), ⁶⁶⁾ Pasym (Passenheim), ⁶⁷⁾ Pisz = Jańsbork (Johannisburg), ⁶⁸⁾ Orneta (Wormditt), ⁶⁹⁾ Łyna (Alle), ⁷⁰⁾ Pasłęka (Passarge), ⁷¹⁾ Dobremiasto (Guttstadt), ⁷²⁾ (....), ⁷³⁾ Jeziorany (Seeburg), ⁷⁴⁾ Wartembork (Wartenburg).

MAPA POMORZA W KODEKSIE SEDZIWOJA Z CZECHŁA (OK. 1464 R.)

Terra Prussye

Prussmork⁴² castrum, Kirsbork⁴³, Dzygon⁴³ castrum et civitas, Zalseth⁴⁴ civitas, Milemlin⁴⁵ civitas tantum, Ostenrod⁴⁶ castrum et civitas, Parwum Holsten⁴⁷ castrum et civitas, Nidborg⁴⁸ castrum et civitas, Dzaldow⁴⁹ castrum et civitas, Dambrowno⁵⁰ civitas, Gilawa⁵¹ civitas, Elbyang⁵² nova et vetus, civitas et castrum, Hholanth⁵³ castrum et civitas, Morung⁵⁴ castrum et civitas, Llibestath⁵⁵ civitas, Passenheiyn⁵⁶ civitas, Tzussz⁵⁷ castrum, Melhawss⁵⁸ civitas, Torkmith⁵⁹ civitas, Balga⁶⁰ castrum, Sinth⁶¹ civitas, Gilawa⁶² castrum et civitas, Szeth⁶³ castrum, Lanczberg civitas, Ffrilanth⁶⁵, Sepehel⁶⁶ civitas, Barthensten⁶⁷ castrum et civitas, Pyss⁶⁸ civitas ad Galgam⁶⁹, Elgebeyth⁷⁰, Brandborg⁷¹ castrum et oppidum, Crewczborg⁷² castrum et civitas, Borth⁷³ castrum, Lecz * castrum. Summa quadraginta unum.

Varmiensis episcopi

Hhelsberk⁷⁴ castrum et civitas, Brunsberk⁷⁵ castrum et civitas, Varmith⁷⁶ castrum et civitas, Zebwyg⁷⁷ castrum et civitas, Warthemburg⁷⁸ castrum et civitas, Rozel⁷⁹ castrum et civitas, Bythowsten⁸⁰ civitas, Magnum Halsten⁸¹ castrum et civitas, Budistath⁸² civitas, Melszak⁸³ castrum et civitas, Ffrembark⁸⁴. Summa decem et novem.

Chelmensis episcopi

Llubaw⁸⁵ castrum et civitas, Chelmza⁸⁶, Kurzathnik⁸⁷ castrum et civitas, Vanbrzesno⁸⁸ castrum et oppidum. Septem.

⁴² Przezmark (Pr. Mark), ⁴³ Dzierzgoń - Kiszpork (Chrisburg, Kirsberg), ⁴⁴ Zalewo (Saalfeld), ⁴⁵ Miłomłyn (Liebesmühl), ⁴⁶ Ostród (Osterode), ⁴⁷ Olsztyn (Hohenstein), ⁴⁸ Niborg (Neidenburg), ⁴⁹ Działdowo (Soldau), ⁵⁰ Dąbrowno (Gilgenburg), ⁵¹ Iława (Deutsch Eylau), ⁵² Elbląg (Elbing), ⁵³ Pruski Holiąd (Pr. Holland), ⁵⁴ Moragi (Mohrunen), ⁵⁵ Libsztat (Liebstadt), ⁵⁶ Pasym (Passenheim), ⁵⁷ Szczytno (Ortelsburg), ⁵⁸ Młynary (Mühlhausen), ⁵⁹ Tolkmicko (Tolkemit), ⁶⁰ Bałga (Balga), ⁶¹ Cynty (Zinthen), ⁶² Iława Pruska (Pr. Eylau), ⁶³ (Schaken), ⁶⁴ Landsberg (Landsberg), ⁶⁵ Frydląd (Friedland), ⁶⁶ Szępopel (Schippenbeil), ⁶⁷ Bartoszyce (Bartenstein), ⁶⁸ Pisz - Jańsbork (Johannisburg), ⁶⁹ Bałga (?) (Balga), ⁷⁰ Św. Siekierka (Heiligenbeil), ⁷¹ Pokarmin (Brandenburg in Ostpr.), ⁷² Krzyżbork (Kreutzburg), ⁷³ Barciany (Barten). * Lec (Lötzen).

⁷⁴ Licbark (Heilsberg), ⁷⁵ Brunsberga (Braunsberg), ⁷⁶ Orneta (Wormditt), ⁷⁷ Jeziorany (Seeburg), ⁷⁸ Wartembork (Wartenburg), ⁷⁹ Reszel (Rößsel), ⁸⁰ Bisz - nek (Bischofstein), ⁸¹ Olsztyn (Allenstein), ⁸² Dobremiaso (Guttstadt), ⁸³ Melzak (Mehlsack), ⁸⁴ Frombork (Frauenburg).

⁸⁵ Lubawa (Löbau), ⁸⁶ Chełmża (Culmsee), ⁸⁷ Kurzętnik (Kauernik), ⁸⁸ Wąbrzeźno (Briesen).

Pomesanensis episcopi

Prabuth⁸⁹ castrum et civitas, Quedzyn alias Marrevendr⁹⁰ castrum et civitas, Cusz alias Rosemburg⁹¹ civitas, Byskupycze⁹² civitas, Kysselec alias Ffreystath⁹⁴ civitas, Schunberk⁹⁴ castrum tantummodo, Gardze⁹⁵ civitas, Rastemberk⁹⁶ castrum et civitas, Llykk⁹⁷ castrum tantum, Rein⁹⁸ castrum tantum, Krolowgrod⁹⁹ tres civitates et castrum, Tapyow¹⁰⁰, Wonszdorf¹⁰¹ castrum, Byelawa¹⁰² civitas, Dringefforth¹⁰³ civitas, Thoplawk¹⁰⁴ castrum, Ensterbork¹⁰⁵ castrum, Waldowo¹⁰⁶ castrum, Engelbork¹⁰⁷, Kremuth¹⁰⁸ castrum, Zyele¹⁰⁹ castrum, Ingebok¹¹⁰ castrum, Feshawsszen¹¹¹ civitas et castrum, Llogsteth¹¹² castrum, Llabyow¹¹³ castrum, Memel¹¹⁴ castrum et civitas, Thelsszeth¹¹⁵, Ragneth¹¹⁶, Castra xxvij. Marienburg¹¹⁷ castrum et civitas, Sthwm¹¹⁸ castrum et civitas, Neyethhych¹¹⁹ civitas. Suma omnium centum sexaginta.

II

Spis miejscowości w tekście traktatu toruńskiego 1466.

(Dogiel M., *Codex Dipl.* IV s. 163 i nast.)

[W opisie ziem włączonych do Król. Polskiego]

„...Thorun veteri et nova, Birgelau alias Byrzglovo, Aldehaus alias Starygrod, Culmen alias Chelm, Venczelau alias Dunislaw, Leipe alias Lipno, Schenzeneh alias Kowale, Roghausen alias Rogozno, Engelsberg alias Koprzywno, Reden alias Radzyn, Grundentz alias Grudzanecz, Golau alias Golub, Papaw alias Papow, Strasberg alias Brodnica, Litteberg alias Ludberg, Bratian, Neumarckt alias Novoforo, Lessen alias Lassyno, ...Gdanczk alias Gdansk, Puwczik alias Puczki, Lawenborg alias Lemberg, Heyle alias Hella, Liebe alias Coszczerzyn, Grebyn alias Grabina, Derschaw alias Tzow, Mewe alias Gniew, Sthargarth, Neweburg alias Nowe, Swetcze alias Swyecze, Ossek alias Ossiek, Jessenicz alias Jasieniecz, Keyschau alias Kysszowa, Slochau alias Slochow, Konycz alias

⁸⁹ Prabuty (Riesenburg), ⁹⁰ Kwidzyn (Marienwerder), ⁹¹ Susz (Rosenberg), ⁹² Biskupice (Bischofswerder), ⁹³ Kisielice (Freistadt), ⁹⁴ Szymbark (Schönberg), ⁹⁵ Gardeja (Garnsee), ⁹⁶ Rastembork (Rastenburg), ⁹⁷ Elk (Lyck), ⁹⁸ Ryn (Rein), ⁹⁹ Królewiec (Königsberg), ¹⁰⁰ Tapiewo (Tapiaw), ¹⁰¹ (Wohnsdorff), ¹⁰² Bielawa (Wehlau), ¹⁰³ Dryfort (Drengfurth), ¹⁰⁴ Toplaki (Toplaken), ¹⁰⁵ Wystruć (Insterburg), ¹⁰⁶ Waldowo (Waldau), ¹⁰⁷ Pokrzywno lub Koprzywno (Engelsburg), ¹⁰⁸ ? ¹⁰⁹ ? ¹¹⁰ ?
¹¹¹ Rybaki (Fischhausen), ¹¹² (Lochstadt), ¹¹³ Lubiawa (Labiau), ¹¹⁴ Kłajpeda (Memel), ¹¹⁵ Tylża (Tilsit), ¹¹⁶ Ragneta (Ragnit), ¹¹⁷ Malbork (Marienburg), ¹¹⁸ Sztum (Stuhm), ¹¹⁹ Nitych (Neuteich).

C h o y n y c z a, Fredeland, Hamersteen, Benthaw alias Bytow, Tuchel alias Tuchola, Sobbycz alias Sobowicz, Schoneke alias Skarzewo, Baldenborg..., Marienburg..., Sthum..., Elbing utraque vetus et nova..., Tholmyth..., alias Valdaph..., Holanth..., Pylonen, Myslothyno, Barthkoin, Kamensdorff, Weklicz, Preuschenmark..., Melchawsze..., magna Staban, Schonemor, Pomerendorff et Volszдорff..., Krishburg alias Dzirgon..., Chelma alias Culmensch, Lubawa, alias Lobaw, Kurzalthnik alias Kurnik, Varmbrzezno alias Fredeke... Helsberg, Braunsberk, Varmdith, Szeburg, Vartenberg, Reszchel, Bischofsteyn, Alesteyn, Guthstath, Melizak, Frawenburg et Bischofsburg... Prabuth alias Ressenburg, Quidzyn alias Mariewerder, Biskupice alias Byschowffwerder, Kysselicz alias Freystadt, Schonenbergk alias Gardzin et Rosenberg... [tu powtórnie:] Framburg, Varmyth, Vartemberg, Melzak, Lubaw, Prabuty alias Resenburg, Gwidzyn alias Mariewerder et Schomberg"...

[W opisie ziem pozostających pod władzą Zakonu]

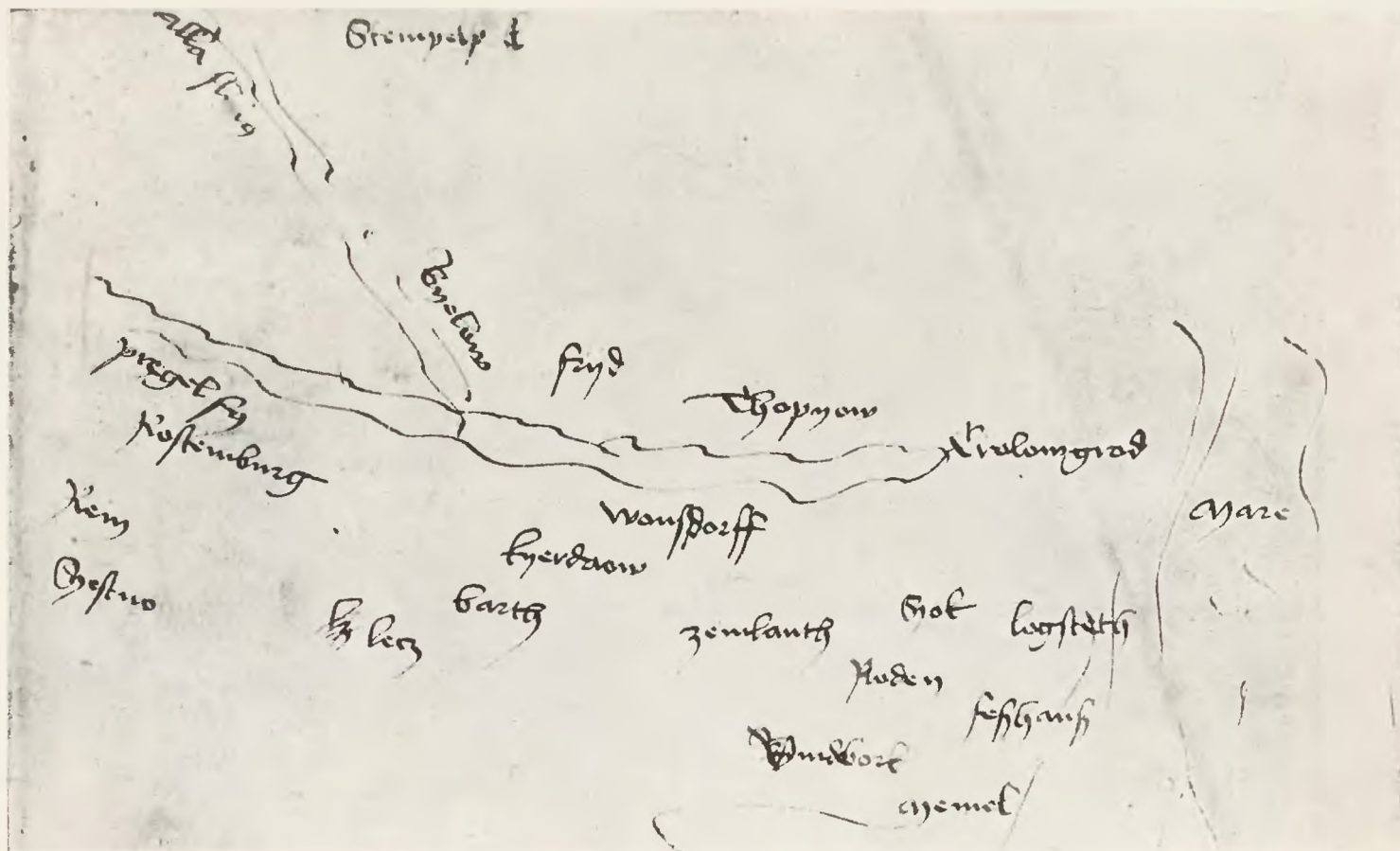
„...Kunysberg..., ...Lochsteth, Wargien, Gyrmau, Poboton, Rudau, Schoken, Kaimen, Kremiten, Waldau, Tapiau, Tapelauken, Narbeckten; Insterburg, Allenburg, Wonsdorff, Gyrdaun, Angyrburg, Nordenborg, Labiaw, Laukischken, Tylzath, Ragnyth, Rossipten, Wynthborg, Memel, Brandenborch, Crewczeborgk, Pridelanth, Barthen, Leczen, Balga, Heylygenheil, Synthen, Landzberg, Preischeilau, Bartenstein, Sesten, Zegensborg, Rain, Rastenborg, Lycke, Johannsburg, Holand, Lybestath, Molhusen, Morung, Pasenheym, Orteisburg, Osterrode, Hoensteen, Naydenburch, Soldau, Ligenburg, Dewczeilau, Preusemarg, Lybemole et Salefeth..."

80367 II

SPIS GRODÓW I MIAST PRUSKICH W KODEKSIE SĘDZIWOJA Z CZECHŁĄ.

MAPA TERYTORIÓW KRZYŻACKICH NAD DOLNĄ PREGOŁĄ I ŁYNĄ W KODEKSIE SĘDZIWOJA Z CZECHŁA (OK. 1464 R.)

Napisy ligurujące na mapie.

(zorientowanej należycie)

Memel ¹⁾	Vindbork ⁵⁾	Lecz ¹³⁾	Szestno ¹⁸⁾	1) Kłajpeda (Memel), 2) Fischhausen (Rybaki), 3) Lochstädt, 4) Króle-
Feszhausz ²⁾	Roden ⁶⁾	Zemlanth ⁹⁾	Rein ¹⁹⁾	wiec (Königsberg), 5) Windenburg, 6) Rodowen (?), 7) ?, 8) Sambia (Sam-
Logsteth ³⁾	Szok ⁷⁾	Kyerdaow ¹⁰⁾	Rostemburg ²⁰⁾	land] 9) Wohnsdorff, 10) ?, 11) Tapiau, 12) Stempelberg (?), 13) Lec (Löt-
Mare	Wonsdorf ⁹⁾			zen) 14) Barten, 15) Pregola (Pregel), 16) Łyna (Alle), 17) Bielawa (Wehlau),
Crolowgrad ⁴⁾	Thopyow ¹¹⁾	Frijd ²¹⁾	Pregel fluvius ¹⁵⁾	18) Szestno (Schesten), 19) Ryn (Rein), 20) Rastembork (Rastenburg), 21) Fry-
	Byelawa ¹⁷⁾		Alla fluvius ¹⁶⁾	lad (Friedland a. d. Alle).
	Stempelp... ¹²⁾			

Można pożyczyć się do domu

BIBLIOTEKA UNIwersytecka Gdańsk	
---	--